

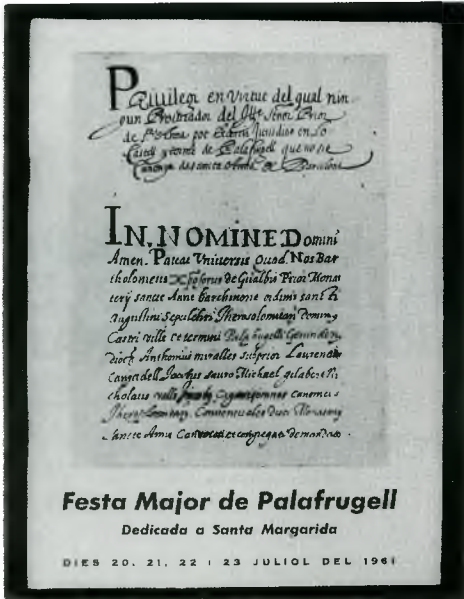
PALAFRUGELL I EL SEU "LLIBRE DE PRIVILEGIS": UNA HISTÒRIA QUE ENCARA NO HA ARRIBAT AL FINAL

M. CONCEPCIÓ SAURÍ

El *Llibre de Privilegis de Palafrugell* no és a Palafrugell, sinó a Barcelona. Va sortir de la vila en unes circumstàncies que ara no serien possibles; una societat i una administració com les actuals, que valoren cada vegada més el seu patrimoni documental, no ho haurien permès. Però el fet és que avui no tenim el *Llibre de Privilegis* a l'Arxiu Municipal, sinó a la Biblioteca de Catalunya.

La història del *Llibre de Privilegis de Palafrugell* comença a principi del segle XVII, quan, per encàrrec del municipi diferents notaris, hi varen començar a traslladar els privilegis, autoritzacions, reglamentacions i pactes entre Palafrugell i els monarques, els senyors de la vila (priors de Santa Anna de Barcelona) i altres autoritats, que s'havien anat atorgant i establint des del segle XIII, per tal de tenir-los a l'abast.

Els documents originals no eren de fàcil accés ja que es guardaven a la Cancelleria Reial, a l'arxiu del Priorat de Santa Anna o bé a l'arxiu que la Universitat tenia en una habitació de l'església parroquial junt amb la resta de la documentació del comú. En el *Llibre* es varen copiar aquests documents ordenats d'acord amb la importància que se'ls reconeixia; un índex al principi facilitava la seva consulta quan calia reclamar algun dret, com l'exempció de l'obligació d'acollir i mantenir soldats concedida pel rei Jaume I l'any 1251, o bé quan s'havia de consultar per la gestió dels afers comuns, com era l'elecció de jurats, consellers i clauari, reglamentada pel prior de Santa Anna l'any 1422.

Portada i contraportada del programa de festa major de Palafrugell de l'any 1961, en les que es reproduïxen pàgines del Llibre de Privilegis.

Reproducció fotogràfica del llibre de Privilegis de Palafrugell.

El *Llibre de Privilegis* era així el còdex on es recollia la personalitat jurídica de Palafrugell i tenia un gran valor per la vila, la qual cosa es pot apreciar en la cura amb què es va elaborar. Els 48 folis manuscrits de 29 per 22 cm eren relligats i protegits amb cobertes de cuir, en les quals figuren l'escut de Palafrugell i la creu del Priorat de Santa Anna. Segur que tenia un lloc preferent a l'arxiu del comú a l'església, on es guardava amb pany i clau.

Quan es construí a final del XVIII una casa consistorial al carrer dels Valls, el *Llibre de Privilegis* va continuar a l'església, junt amb la resta de documentació antiga que s'havia de consultar rarament. Amb el temps havia perdut la seva primera utilitat, però mantenia el seu valor històric per a l'estudi de l'institució i la història local.

Va ser precisament aquest caràcter de font de primer ordre per a l'investigació el motiu de la seva desaparició. El dia 23 de març de 1879, el ple de l'Ajuntament autoritzava l'entrada a l'arxiu a Miquel Torroella i Plaja i Josep Gich i Fontanet per tal de consultar els documents per obtenir dades històriques. Josep Pla recull la versió popular sobre el que va passar:

el senyor Torroella es va endur el *Llibre de Privilegis* per tal d'escriure la seva obra *Història de Palafrugell i la seva comarca*, editada l'any 1929. El manuscrit va córrer la mateixa sort que la biblioteca del senyor Torroella i va ser venut en subhasta pública pel Jutjat de La Bisbal⁽¹⁾.

El *Llibre de Privilegis* es donava per perdut quan, en el programa de la Festa Major de Palafrugell de 1961, Ramir Medir va donar la notícia que un seu amic l'havia localitzat a la Biblioteca de Catalunya, on figurava a l'inventari de manuscrits catalogat amb el número 935. Per subratllar la importància del retrobament, pàgines del *Llibre* ocupaven la portada i la contraportada del programa de festes. A la vegada, Medir confirmava el que n'havia dit Josep Pla, ja que havia vist personalment el manuscrit a can Torroella, tot considerant que no degué ser tornat per *descuit*. Acabava el seu article proposant que se'n fes una reproducció fotogràfica; va ser escoltat, i avui tenim a l'Arxiu Municipal aquesta reproducció, enquadernada amb coberta de pergamí, que ell mateix va consultar i citar en diversos treballs.

Medir havia escrit en el programa de l'any 1961: "Seria curiós saber de quina forma anà a parar a la Biblioteca Central". L'ocasió d'esbrinar-ho es va presentar quan es preparava la commemoració del Mil·lenari de Palafrugell, l'any 1988. A l'exposició *Palafrugell Medieval* no podia faltar el *Llibre de Privilegis*, que va ser sol·licitat a la Biblioteca de Catalunya, junt amb la informació de la forma d'adquisició. El manuscrit va ser cedit per a l'exposició, que va tenir lloc del 3 de novembre de 1988 al 31 de gener de 1989 al Museu del Suro de Palafrugell; un certificat del director de la Biblioteca, Manuel Mundó, del 6 d'octubre de 1988, ens permetia saber que havia estat comprat a la llibreria Palau i Dulcet de Barcelona l'any 1926 i ingressat a la Biblioteca el 8 de febrer del mateix any pel aleshores director, Dr. Jordi Rubió i Balaguer.

Paral·lelament a la commemoració del Mil·lenari, a Palafrugell es feia un important pas endavant en la protecció del patrimoni documental: s'enllestia el trasllat del fons de l'Ajuntament a un edifici propi (l'ala est de can Genís) i la classificació dels documents fins a la dècada de 1940. El 20 d'octubre de 1989, s'inauguraven els nous locals de l'Arxiu Municipal i el desembre del mateix any es publicava la guia del seu fons⁽²⁾. L'Ajuntament va tenir, en totes aquestes actuacions, el decisiu suport del Servei d'Arxius de la Generalitat de Catalunya.

(1) JOSEP PLA. *Peix Fregit*. Edicions de la Punta d'Es Mut, Palafrugell 1954.

(2) ENRIC SAGUER i M. CONCEPCIÓ SAURÍ. *Arxiu Històric de Palafrugell*, a Guia dels Arxius Històrics de Catalunya, núm. 3. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Barcelona 1989.

Arrel de l'exposició *Palafrugell Medieval* i la publicació del primer número de la revista *L'estoig*⁽³⁾, es divulga a Palafrugell l'existència dels fons de l'Arxiu Municipal i la seva història, i per tant el *Llibre de Privilegis* i les seves vicissituds tornen a primer pla. A més, la Fundació Noguera de Barcelona inicia la seva col·lecció *Llibres de Privilegis* amb els de Cervera i anuncia que seguiran (d'acord amb els criteris de volum documental i interès) els de Vilafranca del Penedès, Manresa, Olot i Palafrugell⁽⁴⁾. Aquesta notícia és recollida per la premsa gironina, que publica una entrevista amb l'autor de la transcripció i estudi, l'arxiver Joan Villar, en què es valora el manuscrit i s'explica la seva situació⁽⁵⁾. A Palafrugell es comença a considerar la necessitat de recuperar el *Llibre de Privilegis*; la premsa⁽⁶⁾ i les publicacions locals⁽⁷⁾ se'n fan ressò. A més del valor històric, se li reconeix el "valor sentimental inestimable" que li atribuïa Josep Pla⁽⁸⁾.

El tema del *Llibre de Privilegis* a Palafrugell es situa ara en el seu lloc: és un tema de patrimoni, i a més del coneixement del seu contingut preocupa la seva recuperació. I quins arguments tenim, per demanar que ens el tornin? En tenim molts, i de diferents tipus. Des del punt de vista tècnic, el *Llibre de Privilegis* forma part del fons documental del municipi, i la seva separació n'ha afectat la integritat; aquest manuscrit ha estat generat pel municipi de Palafrugell en l'exercici de les seves funcions, i guarda relació amb altres documents del seu fons com són trasllats en pergamí dels privilegis, reclamacions a les autoritats quan els drets no han estat respectats, etc. Aquestes raons tècniques tenen un recolzament en l'actual legislació sobre patrimoni i arxius en l'àmbit estatal i autonòmic⁽⁹⁾. La documentació pública és inalienable, i aquesta propietat no *prescriu*; per tant, qualsevol venda que se n'hagi fet és irregular. A més, la custòdia del seu fons no es només un dret dels ajuntaments, sinó també un deure: són els titulars, a tots els efectes, de la seva documentació i tenen la obligació de custodiar-la en bones condicions, amb una correcta descripció i fàcil localització. Finalment, hi ha raons de tipus moral; el municipi de

(3) *L'estoig*, publicació de l'arxiu i del museu de Palafrugell. Palafrugell, octubre 1989.

(4) La notícia es donava en el pròleg signat per Josep M. Sans i Travé a l'edició del *Llibre de Privilegis de Cervera*, publicat per la Fundació Noguera a Barcelona l'any 1991.

(5) L'article titulat "Dediquen una col·lecció als llibres de privilegis dels municipis catalans" es publicava a *El Punt* el 14 d'octubre de 1992.

(6) ANTONI LLEDÓ, Antoni. "*El llibre de privilegis, un codi de legislació del poble*". *Revista de Palafrugell*, 2a època, núm. 6, març-abril 1993.

(7) *Crònica d'un any*. Palafrugell, Edicions Baix Empordà, desembre 1992.

(8) JOSEP PLA. *Peix Fregit*. Edicions de la Punta d'Es Mut, Palafrugell, 1954. p. 29.

(9) Llei estatal 16/1985, de 25 de juny, de patrimoni històric espanyol, articles 28.2, 49.2 i 54.2; Llei estatal 7/1985, de 2 d'abril, reguladora de les bases del règim local, article 80 i 82; Llei de la Generalitat de Catalunya 6/1985, de 26 d'abril, d'arxius, articles 1.1, 1.2 i 22.

Palafrugell ha realitzat un important esforç per complir aquestes obligacions i conservar i divulgar el seu patrimoni documental. Mereix, per tant, recuperar el seu *Llibre de Privilegis*.

És evident que cal agrair al Dr. Rubió al rescat del *Llibre*, que es podia haver perdut definitivament. En aquell moment, la Biblioteca de Catalunya va exercir una funció de salvaguarda que cal reconèixer, però que ara ja no és necessària. Hem vist que la legislació no permet tampoc que la Biblioteca conservi el manuscrit, sinó que cal que ho faci l'Ajuntament de Palafrugell. Mantenir la situació actual no és correcte ni bo per a ningú; esperem que se segueixi l'exemple de les institucions que han tornat documents als seus legítims propietaris, una pràctica que ja no és excepcional. L'últim cas ha estat l'entrega de part del fons municipal i del jutjat de pau a l'Ajuntament de Bescanó per part de l'Ajuntament de Roses⁽¹⁰⁾. Així s'aconsegueix que el patrimoni documental del país sigui on li correspon.

(10) El 31 de març s'ha signat l'acta de devolució dels 518 documents, que eren a l'arxiu municipal de Roses perquè els dos ajuntaments compartien el mateix secretari.